

# מכתלי בית הדין

תשובות אקטואליות בענייני חושן משפט

גיליון רע"ג, תשפ"ה



משולחנו של הגאון  
רבי מנחם מנדל  
פומרנץ שליט"א  
ריש מתיבתא 'עוז והדר'

## מסירת הכתובה בלא קנין

(מאמר המשך משבוע שעבר)

החופה שכחתי להורות לכם לערוך קנין מן החתן על הכתובה. האם נערך קניין והסביר? כשהובהר שלא נערך, עצר הדוד את החופה והסביר שאין מנוס מלבצע קניין. כאן התערב מגיד-השיעור והזכיר שמדברי הגמרא עולה שחיובי הכתובה חלים מאליהם ואם כן, למה שהקניין יעכב, אפשר לכאורה להתקדם כרגיל ולהסדיר את הקניין אחר כך. מסדר הקידושין, שכבר חווה לפני רגע ומחצה, את תחושת הבהלה שמא הוציא דבר שאינו מתוקן מתחת ידו, סירב. מוטב נירטב עוד קצת ונקיים את הטקס כהלכתו, לכתחילה. הקניין נערך והחופה הסתיימה כסדרה, כשהגשם הולך ומתחזק וכל המכובדים שנקראו אל החופה אצים רצים עם החתן והכלה אל תוך האולם המואר.

הכמעט-תקלה שאירעה לו, הטרידה את מסדר הקידושין לאורך כל שארית האירוע. מצד אחד, לא היה שלם עם החלטתו שגרמה לכל 'בעלי השמחה' ואורחיהם הנכבדים ביותר להיטב כדבעי ביום שמחתם. אם היה ברור לו בזמן אמת שאותו למוך צודק, היה מוחק מן הכתובה את המילים 'וקנינא מיניה...' ואחרי החופה היו עורכים קניין וכתובה חדשה בתוך האולם המוגן. למחרת בבוקר, ניגש הוא אל בית ההוראה, סיפר את המקרה והסביר את לבטיו: בזכות ניהול הדברים כסדרם, לא הייתה לו ארמוול שאלה דחופה לגבי כשרות הכתובה. אך חפץ הוא ללבן את הדין לאמתו, האם באמת יכולה הייתה הכתובה להימסר בלי קניין והחתן לא היה נחשב בינתיים כדר עם אשתו בלא כתובה.

### ה. קבלת קנין על תוספת הכתובה

על פי המבואר עד עתה, שבעוד עיקר הכתובה חל מתנאי בית דין. תוספת הכתובה אינה חלה בלא קנין, מובנת השמועה (אפריון שלמה פרק ב הערה יא) שלפיה הגר"ח הלוי סאלאוויצ'יק מבריסק היה נוהג שיקבלו קנין רק על תוספת-הכתובה, שרק עליה יש צורך וטעם בקנין [והעיר שם הכותב שאף שבנוסח הכתובה משמע ש'וקנינא מיניה...' הולך על כל ההתחייבויות, גם על עיקר הכתובה, הטעם הוא שבכך נהיה השטר אלים יותר והאשה סומכת דעתה עליו יותר].

אולם בפשטות יש מקום לדון שגם חלק זה של תוספת הכתובה אמור לחול מטעם תנאי בית דין, במקום שנהגו הכל להוסיף. וכן שנינו (כתובות ב.) שבני כהנים גדולים היו כותבים לנשותיהם ארבע מאות זוז, ונפסק לכן להלכה (אבן העזר סימן סו סעיף י) שאם יש משפחות שנהגו לכתוב בכתובה יותר משיעור חכמים, גובים מהם מתנאי בית דין, גם כאשר אחד מבני המשפחה לא כתב כתובה.

לאור זאת, בזמננו, שמנהג בני אשכנז שיקרי תוספת הכתובה קבועים בכל הכתובות, נראה פשוט שגם בלא קבלת קנין, חלות התחייבויות אלו מתנאי בית דין. ואכן המהר"ל (סימן עו) בתשובה לשאלת אהוביו הדיינים ה"ר שמריה וה"ר שלמה, על טענת אשה שפחתו מכתובתה מתחת למנהג המקום צידד לומר

תלמיד מובהק י'לד שעשועים' לרבו שכמותו, לא היה כבר שנים, חריף ושונן, ידען ועמקן, מתמיד לא רגיל ובעל זיכרון שאינו מאבד טיפה. רבו רווה ממנו רוב נחת ולא היה ספק שבעבורו הוא יעשה כל מאמץ כדי לשמחו בסידור קידושין ביום שמחתו לבו.

כשהחלה התנועה להאט בירידות מירושלים, עוד קיווה הנהג המסור שיצליח לעמוד במשימה ולהביא את ראש הישיבה בכטחה אל אולם האירועים. אך בשלב מסוים התנועה עצרה כליל וכעבור עוד רבע שעה של המתנה דרוכה, ניסה הנהג להבין מה אירע ואם נחסם הכביש מדוע אין התנועה מופנית לדרכים חליפיות. הקליטה הסולרית השתבשה קשות ומשיחות עם נהגים אחרים, הבין הנהג שכמה כבישים נחסמו מהצפות והכביש הראשי נחסם מגלישת עפר לאחר התמוטטות קיר תמך חדש שלא עמד בעומס המים הפתאומי. אירוע מורכב שיידרשו שעות כדי לטפל בו. ראש הישיבה ייחל לנס, אך היה אחראי וענייני כדרכו וכשכלו כל התקוות הורה לנהג, בצער רב בליט ברירה, להודיע לבעלי השמחה כי לא יוכל להגיע.

אבי החתן היה נבוך, ראש הישיבה הנערץ בזבו עבורם את מיטב שעותיו וגם זה - מתברר - לריק. לפני שגלש למחשבות נוגות, התנער, הוא עיכב את הקהל מספיק, והגיע הזמן לגשת לחופה. אך דא עקא, שמסדר קידושין חלופי לא נמצא. נכחו באולם כמה וכמה בני תורה מכובדים, אחד מהם מגיד-שיעור גדול בדף היומי, אבל אף לא אחד מהם הגדיר את עצמו כמי ש'יודע בטיב גיטין וקידושין'. על פי ההלכה, ידע ר' מיכל דן, לא די בכך שההלכות ידועות, ואין לקיים חופה וקידושין בלי רב מסדר קידושין. לאחר רגעי מתח אחדים, נזכר ר' מיכל דן שדודו של המחותן, יהודי נשוא פנים שישב בקצה האולם, שימש בעבר ברבנות באחת מעיירות הפיתוח, הוא ניגש אליו והתברר שאכן בעבר עסק בסידור חופות וקידושין, אך זה זמן רב שלא עשה כן והוא מעדיף להימנע מהאחריות הכרוכה בדבר. משהובהר שאין ברירה אחרת, הסכים הדוד לגשת לחופה.

ניתנה האות למפיק שמייה לבצע את הסידורים האחרונים. הכתובה, שנערכה מבעוד מועד בביתו של ראש הישיבה שליט"א שנאלץ כאמור להיעדר, הוגשה אל הדוד מסדר הקידושין, הוא קרא בה ויודא שהכל כתקנו. העדים חתמו בפניו. והאות ניתן. החתן ניגש לכסות את הכלה כנהוג ולאחר מכן יצאו כולם אל החופה. הקהל עצר כמתוכנן על סף השטח המקורה, ורק 'הנוגעים בדבר' יצאו אל החופה שנפרשה במהירות תחת כיפת השמים המרעיפים נדבות מים.

הקידושין נערכו כדת משה וישראל ואחד מדודי החתן הוזמן לקרוא את הכתובה. וזה היה הרגע שבו התפוצצו ברק ורעם יתגלגל במוחו של מסדר הקידושין. מבעצת תקלה. ידעתי למה העדפתי להימנע מהאחריות של סידור החופה והקידושין, הרהר לעצמו ופנה אל העדים: להוותי, במהלך ההמולה שלפני

שבוע שעבר הבאנו את השאלה שנשאלה בבית הדין, עם סיפור המעשה, ותחילת הדיון והמשא ומתן ההלכתי, השבוע נמשיך ונסיים את היוצא להלכה ממה שנפסק בבית הדין, ונזכיר בקצרה שוב את דבר המעשה.

הגשם הכבד ששטף במפתיע את אזור השפלה פחות ממשבוע אחרי שהתחילו לומר 'משיב הרוח ומוריד הגשם' ובזמן שמקפידים עדיין שלא לבקש 'ותן טל ומטר לברכה' שישב כמה וכמה דברים.

בגן האירועים המואר בפאתי אשדוד, עמלו מפיק האירוע וצוותו על חריגות משמעותיות מהתוכנית המקורית העשויה בקפידה. המתח שלהם היה ברור, החופה אמורה להיערך מתחת לכיפת השמים, אף אחד לא יכול היה להעלות על דעתו שבר ענן שכזה. הטקס עצמו יוקצר בהכרח למחצה לשליש ולרביעי. אי אפשר להעמיד את הקהל הגדול על מחלצותיו תחת גשם סוחף ולכן יותרו על בימת החופה הבנויה ויעמידו חופה מאולתרת במקום הסמוך היותר לאזור המקורה. לשביעיית הכנרים הוצלו שהוזמנו ללוות את החופה, לא נמצא מקום חלופי טוב באזור המיועד לחופה החדשה והם יאלצו לוותר על הליווי.

התוכנית החלופית הוכנה בזריזות. ההכנות לחופה יתבצעו כרגיל בתוך האולם ורק כשהכל יהיה מוכן לגמרי, ילווה הקהל את החתן והכלה עד לקצה השטח המקורה, ומלבדם יצאו אל החופה רק המחותרים, העדים ומסדר הקידושין ובוה אחר זה גם המכובדים בברכות הנישואין. החופה עצמה תיפרש רגע לפני הטקס שיערך במהירות האפשרית בתקווה לצאת ממנו עם כמה שפחות נזקי רטיבות וכדומה. שכן, לא ניתן להגדיר זאת אחרת, בחוץ השתוללה סופה. התזמורת תלווה את המעמד מרחוק באמצעות אחד הרמקולים שהוקצה לשם כך וככל שנמתח לאורך האולם אל הגן.

ר' מיכל דן זלצמן, איש אמונם של גדולי ישראל, עמד להשיא הערב את בנו בכורו וכדומה. בחיר הישיבה. הוא היה נרגש כשהאולם החל להתמלא, למרות המיקום המרוחק יחסית ממרכזי האירועים הגדולים. אך כשהבין שהגשם רק מתחזק ואין מדובר בחזית קצרה וחולפת, החל מפפקפך בנכונות החלטתו לערוך את החתונה בגן אירועים ולא באולם 'נורמלי'. בעוד בעל האולם מסביר לו בחצי פה שהביטוח לא מכסה הכנסת קהל למתחם האירועים תוך כדי סופת גשמים כזו ולכן עליו לחתום על מסמך שמעביר את האחריות המלאה על תקלות ותאונות מכל סוג שהוא אליו - הוא חתם מובן, לא בלב קל - הטלפון צלצל והוא הבין שמשהו חשוב נוסף השתבש בלבי הכר.

מורנו ראש הישיבה שליט"א, עושה את דרכו ברגעים אלו בכבישים המובילים מירושלים אל שפלת החוף סחופת הגשם. מעטים זכרו את הפעם האחרונה שסידר קידושין מחוץ לירושלים, וגם בה רק לעתים מיוחדות הסכים לשבש את סדר יום העמוס לטובת סידור קידושין. אבל אפרים זלצמן היה סיפור אחר.

שאף שיש מרביות בימי חורפו שאמר שאכן בזמננו הפוחת מראש בכתובה הוו בעיליות בעילות זנות וכמי שלא כתב כתובה, אך מפי רבו המובהק מוהר"ש מווינה שמע שמוטר לחרוג מהמקובל, ומנהגו כאשר היה עושה כן, לכתוב 'התקבלתי כתובתי עד שיעור כתובה דאורייתא'. מכך מבואר, שלמרות שלמעשה מותר להתנות ולפחות מהנהוג, היכן שלא עשו זאת, יש מקום גדול לומר שגם התוספת מחויבת מתנאי בית דין, מאחר שכולם מתחייבים כך אם לא פירשו אחרת, ולכן הוא מתחייב אף בלא מעשה קנין.

[במאמר המוסגר, בנותן טעם להביא כאן מפתחת תשובתו של גדול הדורות המהר"ל אבי מנהג בני אשכנז, ולשון חכמים מרפא, שתמה על השואלים (שם סימן עה) מה זה הניחוי מים נזולים קרים לשתות מי המרים כאשר רבותיהם אשר בארצם שקטנם עבה ממתינו וביניהם מהר"ר יחזקאל חתמו על החתום, והוה להו למדרש סמוכין המה שידעו תוכן הענין ולא תהא שמיעה גדולה מראיה, ואם אולי לא היו רבותיהם שבשם מוסכמים לבעלי דינים, איבעי להו למיזל לאתרא דרבוותא הישישים שבדור דצייתי בעלי דין, דמי אנוכי ומה חיי לעלות למעונות אריות להררי נמרים, ובראותו שהטוענים צללו באדירים והעלו סנפירים, ולא השאירו עוללות כבוצר על סלסלות, 'מתיירא אני שמא ירוצו את גולגלתי', ודבר זה נפתח בגדולים ונכתיים בזנב שועלים. ואמנם מחמת ריחוק הדרך וגם עכבו ימים עד קריאת הטענות, 'ארוכות אשר לא ראיתי כהנה מעודי', מתוך טרדת המועד, והוקשה עליו להשיבם ריקם, על כן שם פניו כחלמיש וירשום לפי עניות דעתו. עיין שם כל לשונו הזהב בגדול ענוותנותו].

ועוד מטעם אחר יש לדון שלא יצטרכו קבלת קנין על תוספת הכתובה, זאת לפי מה שהבאנו לעיל דינא דרב גידל אמר רב, שקנין הכתובה חל מחמת הנאת חתנות, והרי הנאת החיתון יכולה להועיל לתוספת הכתובה כמו לכתובה עצמה, וגמר ומקנה אף בלא קנין משום הנאת חיתון. וטעם זה שייך גם אצל בני ספרד אשר סכומי תוספת הכתובה משתנים אצלם מכתובה לכתובה, ולכן לא ניתן להכיל את התוספת כתובה מכח תנאי בית דין, אבל ניתן להחיל את התוספת כתובה מצד הנאת חיתון, שהרי הכרעת השו"ע תוספת רב האי גאון שהנאת חיתון שייכת גם בשעת הנישואין, ולא חש לשיטת החולקים שהביא הרמ"א.

## 1. תוספת כתובה שנכתבה ביום ונחתמה בלילה

הבאנו לעיל דינא דשמואל בכתובה שנכתבה ביום ונחתמה בלילה, שאף שהתאריך הוא של יום הכתיבה, לא נחשבת הכתובה להטטר המוקדם כיון שחל החיוב גם בלא הקנין, היינו שהנאת החיתון היא משנתרצו הצדדים וכבר נקנה חיוב הכתובה מבעוד יום. ונחלקו ראשונים אם מחמת דין זה גם תוספת הכתובה נקנית מבעוד יום. הרמב"ן (גיטין יח). הביא שיש אומרים שרק כשאין בכתובה תוספת-כתובה יכולים העדים לחתום בלילה אף שהשטר נכתב ביום, ואף ש'תנאי כתובה ככתובה' (כתובות נד); אין זה לגבי כל דבר. וזו היא שיטת התוספות שלתוספת כתובה אין יוצא קול ולכן יש חשש שייגבו אותה ממשועבדים מיום הכתיבה. והרמב"ן תמה על שיטה זו והמסבא המבוארת לעיל, שהנאת החיתון אמורה להועיל לקנות לעיקר הכתובה כמו לתוספת הכתובה, ואין הבדל ביניהן לגבי זה מסבא. מדברי הרמב"ן נראה שנקט בשיטת ה'יש אומרים' עוד יותר מדברי התוספות, שלא זו בלבד שלא חל שיעבוד נכסים על תוספת הכתובה, כפי שכתבו תוס', אלא שלא סבירא להו בכלל שסבירא זו של הנאת חתנות מועילה לתוספת כתובה. אך מדברי רוב הראשונים נראה, שעצם הקנין חל, גם אם סבירא להו שאי אפשר לגבות את תוספת הכתובה מנכסים משועבדים משום שלא יוצא לה קול.

ויש מן הראשונים שסוברים שלא זו בלבד שחל קנין על תוספת הכתובה משום הנאת החיתון אלא אפילו שיעבוד איכא, כן מבואר להדיא בפסק ראי"ה, שהביא

את דינו של שמואל וכתב שעל זה סומכים בספרד ובפראג שכתובים כתובה בערב שבת וחומים כמוצאי שבת ומועיל גם לענין התוספת, שהכל יודעים שאין כתובה בלא תוספת בזמננו ולכן יש לה קול כמו לעיקר הכתובה. הובא פסק זה בהגהות אשר"י (גיטין פרק ב סימן ז).

ולפי סברתו אפשר שהכל יודו שבזמן הזה תוספת הכתובה נמצאת בכל כתובה ובשיעור קבוע, ודאי אין לחלק בין עיקר הכתובה לתוספת, ולשניהם יש קול בשווה וגוברים ממשועבדים מיום שחל החיוב.

וכך נראה מבואר מדברי התרומת הדשן (פסקים וכתבים סימן פט) שדן במקרה של כתובה שבה מלבד תוספת הכתובה המקובלת, הפליג הבעל להתחייב סכום עצום נוסף לפי עושרו, אלא שהחתימו על הכתובה רק עד כשר אחד, העד השני היה קרוב משפחה שפסול לעדות. בניגוד לדעת השואלים, אהוביו עמיתיו הר"א אברהם מענדל וה"ר יהושע, לחייב את הבעל באומדנא את כל הסכום הכתוב בכתובה, קבע התרומת הדשן שמאחר שהשטר פסול אי אפשר לחייב מכוחו דבר. אולם למרות זאת את עיקר הכתובה ותוספת הכתובה המקובלים, חייב לשלם. ומבואר גם מדבריו שהחלק הנמצא בכל כתובה, חל גם בלא קנין ובלא השטר, והרי הוא כעיקר הכתובה לענין זה.

עולה מכל הנ"ל לענין הכתובות הנכתבות בזמננו, שנוסחן וחיובן שווה, שכל החיוב האמור בהן חל ויש לו קול לגבות מנכסים משועבדים אף אם לא עשו מעשה קנין.

## 2. מתי מועילה הנאת חיתון לקנות

עניינה של אלמנה אחת הגיע לפני דיני העיר קלעת איוב, בידה היה שטר כתובה ומתנה. מנהג המדינה היה שמוסיפים על הכתובה עוד 'מתנה' דהיינו תוספת כתובה המרובה על הכתובה, ומוסיפים בכתובה נוסח "נתתי לה ד' אמות קרקע ואגבן נתתי לה בקנין שלם מעבדיו כן וכך שתגבה מנכסי", ואף שלדעת רבים מן הפוסקים אי אפשר להקנות את מתנת ההתחייבות הזו שאינה בעין ב'קנין אגב', היו שטענו (השואל בתשובת הריב"ש סימן שמה) כי מאחר שבשעת עריכת הכתובה ישנה 'הנאת חיתון' שכפי שהבאנו לעיל, דינא דרב גידל אמר רב, שדי בהנאת החיתון כדי להחיל את כל החיובים האמורים בכתובה, אם כן הוא הדין לשאר החיובים שמקנים באותו מעמד. וזאת על פי מה שהביא את דברי רבי יוסף בן יחיאל בשם הגאונים שאין הנאת החיתון מועילה רק לתנאי ממון שהתנו בו הורי החתן והכלה את הקידושין, אלא הוא הדין לכל תנאי שנעשה על ידי החתן מעצמו בשעת הקידושין שהוא חל ואינו צריך קנין ואף אם אינו מן המנהג הרגיל.

הריב"ש מוסיף לדון שלא דווקא בדברים שהתנו בשעת הקידושין, חל קנין מדינא דרב גידל אמר רב, אלא גם בדברים שהתנו עליהם בשעת הנישואין ושואלי בשעת הנישואין יש קירוב דעת גדול יותר, ורב גידל אמר רב חידש שאפילו בשעת קידושין גם יש קירוב דעת, וכתב שכן מפורשת דעת הרמב"ם (מכירה פרק יא הלכה ז) שגם תנאי שבשעת הנישואין חל. ועוד העלה שם הריב"ש שייג אפשרי, שיתכן שעניין זה של הנאת חיתון הוא רק בנישואין ראשונים, או שכאשר המשא ומתן מתבצע בין בני הזוג עצמם, הוא קיים גם בנישואין שניים.

ומכל מקום, בזמננו הקידושין והנישואין נעשים באותו הזמן, ודאי הנאת החיתון היא בזמן

החתונה, וכל המוזכר בשטר הכתובה גופו אינו נחשב לדבר העומד בפני עצמו אלא ודאי הוא חלק מהתנאי שמתנים ביניהם ומן הדברים הנקנים באמירה.

## ח. סיכום

נמצא שכל ההתחייבויות שבין החתן לכלה הנכתבות בשטר הכתובה ונמסרות תחת החופה, מועילות גם בלי קנין. הן מצד תוספת הכתובה הקבועה שנוהגת אצל האשכנזים היא בכלל תנאי בית דין מאחר שהיא קבועה וידועה, והן מצד הסבא דרב גידל אמר רב שגמרו והקנו מחמת הנאת החיתון, ובזמננו הנאת החיתון היא בוודאי בזמן החתונה שבה נערכים האירוסין והנישואין באלו אחר אלו, וסבירא זו שייכת גם בכתובה הנוהגת אצל הספרדים שכל חתן קובע סכום אחר לתוספת כתובה.

ולכן בעיקרו של דבר הכתובה כשרה גם אם לא עושים קנין סודר. ומה שנהגו לעשות קנין ולהזכיר זאת בכתובה, כתב הבית מאיר (אבה"ע סימן צא ס"ט כא) שהוא כדי לחזק גמירות הדעת, וכמו שכתב הרמב"ם (מכירה פרק ה הלכה יא-ג) שיש דברים שאין לקנין בהם טעם, ומה שמקנים עליהם הוא לגלות שגמר בליבו. וכן כתב כבר השואל בשו"ת הריב"ש (סי' שמה). אמנם מחמת שנהגו לכתוב בכתובה נוסח של 'קנינא מינה...' שוב הוי בכלל 'מוזיף מתוכו' אם לא נעשה קניין, וכמבואר בשו"ת הרמ"ע מפאנו (סימן סה) שהובא לעיל, וכתב במנחת פתים (אבה"ע סימן סו סעיף א) שצריך עיון האם יועיל לעשות את הקנין רק כעת לאחר שכבר חתמו בשעת שהיה מוזיף מתוכו. ואגב אורחא נציין, כי בשו"ת הר הכרמל (אבן העזר סימן ב) העיר על המנהג שנוטלים קנין סודר מהחתן שלא בנכחות הכלה, אף שבשיעבוד בעלמא (סימן לט סעיף ד) כל שלא קנו בפני המלוה לא מהני שיעבוד הלווה בשטר. וכתב שאולי בצירוף הנאת החיתון, נעשה הקנין אלים טפי ומועיל שייקנה השיעבוד אף שאינו בפני הכלה.

אמנם למעשה, חס מלשנות מסדר הכתובה ומנהג ישראל ולערוך נוסח בלי 'קנינא מינה', ובמקרים שלא עשו קנין, יחזור ויעשו קנין אחר, ויכתבו כתובה חדשה בנוסח המקובל.

## וזה דבר המשפט

• מעיקר הדין חלות התחייבויות החתן לכלה בכתובה מתנאי בית דין ולכן גם אם לא עשו קנין חלו. מה גם שהנאת חיתון' כמוה בקנין. אלא שאם יש בנוסח הכתובה את השרוה 'קנינא...' שטר הכתובה נפסל, שהרי הוא מוזיף מתוכו.

• בעוד עיקר כתובה נקנה מתנאי בית דין, תוספת הכתובה הניתנת בשעת הנישואין וכמנהג ספרד שאין לה סכום קבוע אינה מתנאי בית דין, ולדעת השו"ע ההתחייבות חלה בשעת הנישואין גם בלי קניין, אבל לדעת הרמ"א הוא ספיקא דדינא אם חלים בלי קניין. אך תוספת כתובה כמנהג אשכנז שהיא בסכום קבוע של מאתיים זקוקים חלה מכח תנאי בית דין בלא קניין כעיקר הכתובה.

• בזמננו שהאירוסין נעשים במעמד הנישואין, נמצא שלכולי עלמא מועילה 'הנאת חיתון' (הסכמה של הצדדים להנישא) להחיל את כל התחייבויות החתן לכלה.

• ומכל מקום לכתחילה יש לעשות הכתובה כדינה בלי שום שינוי. ואם עשו את הכתובה בלי קניין, יש לשוב ולעשות קניין ולשוב לכתוב כתובה חדשה כתקנה ברגע שהדבר מתאפשר.

